

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(10), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №10 від 19.12.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Гранчак Олена Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор, доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юрївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

УДК [37.015.311:613-053.4]:001.101(045)

Іванова В.В.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет

Коник Х.І.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

Фельдеші К.Т.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВАЛЕОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ, СПРЯМОВАНИХ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті представлено теоретичний аналіз наукових підходів до систематизації валеологічних знань спрямованих на виховання дітей старшого дошкільного віку. Виділено деякі умови, за яких здоров'я дітей зміцнюється під час освітньо-виховного процесу ЗДО. Виокремлено основні напрямки валеологічної роботи з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: валеологія, валеологічна культура, здоров'я, потенціал здоров'я, здоровий спосіб життя, дошкільник.

The article presents a theoretical analysis of scientific approaches to the systematization of valeological knowledge aimed at educating older preschool children. Some conditions under which children's health is strengthened during the educational process of SEN are highlighted. The main directions of valeological work with preschool children are highlighted.

Key words: valeology, valeological culture, health, health potential, healthy lifestyle, preschooler.

В останні роки однією з провідних стала ідея валеологізації освіти, згідно з якою здоров'я дітей розглядається як пріоритетна цінність, мета, необхідна умова та результат успішного педагогічного процесу.

У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань модернізації освіти є збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування у них цінностей здоров'я та здорового способу життя. Саме тому актуальною стає проблема формування валеологічної культури дошкільнят.

Необхідність становлення валеологічної освіченості дошкільнят зумовлена формуванням мотиваційної сфери дітей (мотивації здорового способу життя), яка до старшого дошкільного віку набуває усвідомленого пізнавального характеру. Стійка мотивація на формування здоров'я дошкільників розглядається сьогодні як один із пріоритетних напрямів гуманізації освіти.

Аналіз наукових студій, що стосуються емоційної сфери дошкільників, дає можливість зробити висновок, що знання дітей у галузі морального, фізичного розвитку, виховання їх гуманістичної спрямованості (О. Запорожець, Л. Каплан) служать вирішенню питання формування їх валеологічної культури.

Одним з основних завдань у визначенні характеру та шляхів виховання є з'ясування необхідних знань, умінь та навичок, доступних дітям старшого дошкільного віку та відповідаючих вимогам їх особистісного та пізнавального розвитку, а також зведення їх у цілісну програму формування валеологічної культури.

Мета статті – провести теоретичний аналіз наукових підходів до змісту, структури, системи валеологічних знань, які сприятимуть вихованню валеологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

Особливе місце у структурі та формуванні особистості займає самосвідомість у її емоційній та когнітивній формі. Видатні вітчизняні психологи та педагоги А. Адлер, А. Потєбня, О. Леонтьєв, В. Мерлін розглядали розвиток самосвідомості у нерозривній єдності суб'єкта та об'єкта. Увага до себе, поступове усвідомлення своїх можливостей, сприятиме тому, що дитина привчиться бути уважною до свого фізичного і психічного здоров'я, через себе навчиться бачити інших людей, розуміти їх почуття, переживання, вчинки.

Локк Д. розглядав процес становлення та виховання людини як єдність фізичного, психічного та розумового її розвитку та доводив, що фізична праця знімає втому від навчальних занять, збільшує спритність, енергію, зміцнює здоров'я, дає життєве загартування, але при цьому обходив проблему соціального значення праці.

Ще на початку 30-х років ХХ століття видатний психолог-гуманіст Л. Виготський обґрунтував можливість та доцільність навчання орієнтованого на розвиток дитини, як на свою безпосередню мету. На його переконання, «педагогіка повинна орієнтуватися не на вчорашній, а на завтрашній день

дитячого розвитку. Навчання добре тільки тоді, коли воно йде попереду розвитку» [2, с. 32]. Зрозуміло, Л. Виготський, жодною мірою не заперечував необхідність засвоєння знань, умінь і навичок, але вони не є кінцевою метою навчання, а лише засобом розвитку дитини.

Кінцевою метою навчання є забезпечення кожній дитині умов розвитку як самозмінного суб'єкта навчання. Бути таким суб'єктом, означає мати потребу у самозміні, розвитку та бути здатним задовольняти її за допомогою навчання, тобто хотіти, любити та вміти навчатися.

В основних рисах з поглядами Л. Виготського на проблему змісту знань збігалися погляди Г. Усової. Вона дотримувалася думки, що вихідним становищем для побудови програми навчання є зв'язок знань із життям, з практикою, при цьому необхідно враховувати вікові особливості. Система знань, на думку автора, повинна включати прості, доступні закономірності, залежності між предметами і явищами. У освітній програмі Г. Усова виділяла дві частини:

- зміст знань та вмінь досліджуваних, засвоєваних у повсякденному житті, в іграх, у спілкуванні з однолітками, дорослими;
- найскладніші знання та вміння, які можуть бути засвоєні лише на заняттях у процесі навчання.

Усова Г. [6] наголошувала, що освітня робота повинна вестись у системі дидактичного процесу, розглядаючи гру в ній як провідну ланку в житті дитини дошкільного віку.

В роботах М. Подд'якова [5] також приділяють велику увагу питанню систематизації знань, яка б дала кращий ефект у розвитку всіх основних форм мислення одночасно. Як вихідні він виділяв знання, які будучи доступними дітям у своєму первісному вигляді, несли б у собі широкі можливості їх подальшого ускладнення та розвитку. Нові знання виконують особливі функції у формуванні та розвитку пізнавальної сфери дитини та якісно відрізняються від стабільних знань.

Аналізуючи бібліографію цього питання, можна дійти невтішного висновку: більшість дослідників відзначають, що спеціально розроблене навчання має містити знання й уміння, і навіть морально-етичні установки. Це відповідає принципу навчання, що виховує.

В світлі нашого дослідження великий інтерес викликає робота Н. Кондратової. Вона пов'язана з розробкою змісту та структури програми системних знань про живий організм для дітей старшого дошкільного віку.

Спираючись на дослідження В. Давидова, О. Запорожця, М. Подд'якова Н. Кондратова пропонує такий підхід до програм знань для дітей, який

забезпечує систему наукових та доступних дітям знань у формі уявлень та елементарних понять, побудованих у певній логіці.

Педагог повинен почати вирішувати проблему, що виникла перед дітьми разом (але не замість!) з ними. Це означає, що педагог починає вирішувати завдання з позиції дитини, тобто спираючись на фактично наявні в неї знання та вміння, намагається аналізувати умови проблеми, видозмінювати відповідно до них способи дії, надаючи дитині можливість оцінювати свої дії та їх результати.

Дитина може бути суб'єктом навчання, якщо діє не поруч із іншими дітьми, незалежно від них, а разом з ними.

В даний час освітній процес розглядається, як створення умов для розвитку дитини, де використовуються гуманні методи та прийоми виховання, спрямовані на те, щоб навчити дитину цінувати своє життя та інших її оточуючих людей, поважати, виявляти співчуття до живого.

Михайленко Н. та Короткова Н. [3], досліджуючи цю проблему, пропонують використовувати трикомпонентну структуру освітнього процесу. На їхню думку, вона включає навчання у формі занять, спільну діяльність дорослого з дітьми, вільну самостійну діяльність дітей. Вони вважають, що дана структура сприятиме зняттю зайвих навантажень на дітей, дозволить дітям у процесі спілкування обмінюватись (існуючими або набутими) знаннями. Якщо врахувати, що спілкування є основною формою комунікації в дошкільному віці, можна дійти висновку, що воно є однією з найважливіших передумов розвиваючого навчання, яку потрібно лише правильно використовувати, за його організації, надавши останньому навчальний характер.

Першим результатом навчання є поведінка дітей, які вільно спілкуються один з одним, з дорослими у процесі освітньої (навчальної) діяльності, відмінної від своїх однолітків, які обмінюються інформацією з педагогом у процесі засвоєння знань. Навчання, що спирається на спілкування, стає не лише джерелом нових знань, умінь та навичок, а й найважливішою формою освоєння цінностей людської культури, формою розвитку дитини.

В навчанні органічно і правильно зливається рішення виховних і освітніх завдань.

Зміцнення здоров'я має бути спрямоване на підвищення його потенціалу, з якого рівня воно не починалося б. Це пов'язано з розумінням організму не тільки як біологічної, а й як соціальної сутності і вимагає розробки стратегій, не обмежених лише лікувальними заходами і боротьби з шкідливими звичками.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив виділити деякі умови, за яких здоров'я дітей зміцнюється під час освітньо-виховного процесу ЗДО.

Перша характеристика освітньої роботи, що веде до розвитку здоров'я, безпосередньо пов'язана з особистісно-орієнтованою педагогікою. Л. Виготський писав, що там, де відчуваємося джерелом руху, ми чинимо особистісно. Там, де дитина відчувається суб'єктом власного навчання, там, де одержувані знання та вміння потрібні їй особисто, там ми маємо справу з особистісно-орієнтованим освітнім процесом [2].

Друга умова, що забезпечує зміцнення здоров'я в освітньому процесі, пов'язана із відносинами освітнього закладу та сім'ї дитини. Дитина як особистість формується, насамперед, у сім'ї та у відносинах типу сімейних. Тому якість навчальної програми безпосередньо залежить від зв'язку сім'ї та ЗДО [4].

Третя умова, що дозволяє зміцнювати здоров'я дітей, пов'язана з організацією дітей та їх спілкуванням у дитячому колективі.

Ми виділили такі основні напрямки валеологічної роботи з дітьми дошкільного віку:

- формування потреби у фізичному саморозвитку;
- створення системи образних ігрових майданчиків фізичного саморозвитку, що дозволяють шляхом вільного вибору засобів (предметів, знарядь, варіантів рухової дії) задовольняти потреби, пов'язані з руховою діяльністю;
- формування потреби у психічному (розумовому) саморозвитку; при цьому весь комплекс заходів щодо розвитку мовлення, знайомство з основами природничо-наукових знань, художньо-естетичний розвиток повинен організовуватися на основі ігрової та творчої активності дітей;
- виховання потреби у валеологічно обґрунтованій поведінці; для чого необхідно розробити спеціальну програму занять з догляду за своїм тілом, прищеплення правил гарного тону та безпечного життя на основі ігрової взаємодії, наслідувальної діяльності, казкотворчості, театральної та художньої творчості;
- профілактика захворювань та резервних можливостей, що здійснюються медичним персоналом, який аналізує здоров'я дітей, що часто хворіють, коригуючи його за допомогою відповідних медико-гігієнічних знань;
- навчання батьків валеологічним методам аналізу та корекції здоров'я своїх дітей.

Оздоровча робота в сучасній системі освіти, побудована з урахуванням основоположних принципів педагогічної та медико-біологічної валеології, може призвести до досить ефективних результатів, що включають введення реабілітаційних компонентів у режим дня: апробацію здоров'язберігаючих технологій навчання, впровадження авторських освітніх програм з валеології,

побудованих на профілактиці; розробку рекомендацій щодо дотримання гігієнічних вимог до організації навчальних занять та побудови навчання з урахуванням психофізіологічних особливостей дітей, що в цілому характеризує найбільш актуальний для всіх вікових груп процес – формування здоров'я.

Основою індивідуальної валеологічної культури є валеологічна свідомість, що формується у процесі діяльності. Елементи валеологічної свідомості виявляються у дошкільному віці, але мають ще орієнтовний характер. Валеологічна свідомість на різних етапах життя дитини проявляється і розвивається нерівномірно, вона поступово підвищується, якщо стимулювати інтерес дитини до здоров'я [1].

Розглядаючи вікові особливості дітей у ЗДО, можна відзначити, що в середній групі переважають мотиви безпосереднього емоційного ставлення дитини до матеріалів, що використовуються на занятті, до процесу діяльності з ними. Барвистість, динамічність використовуваного матеріалу викликає живий інтерес, увагу дітей. Дошкільнят приваблює можливість активної дії, інтерес до діяльності, спільної з однолітками та дорослими.

Важливо щоб у процесі валеологічного виховання, набуття знань, умінь та навичок не було самоціллю, а сприяло формуванню основ валеологічної культури.

Все це свідчить про включеність у валеологічне виховання особистісного початку дитини. Зароджуючись у ранньому дитинстві, вона дозволяє спочатку порушувати лінійність та програмованість педагогічного процесу, надати йому рис вибірковості, саморозвитку дитини, цілісності, системності. У зв'язку з цим виникає проблема необхідності допомогти дитині дізнатися про свої особистісні можливості, а саме ті прояви, які реалізують феномен «бути особистістю», навчити бачити та відрізнити недоліки та переваги своїх та інших людей, об'єктивно оцінювати свої можливості, на основі яких формуватиметься її соціальна поведінка.

Висновок. Аналізуючи отриманий під час дослідження матеріал, ми дійшли висновку у тому, що у змісті валеологічного виховання існує необхідність розгляду окремих аспектів його складових, які сприяють формуванню знань, навичок ведення здорового життя у сучасних умовах. Саме в цьому аспекті вбачаємо перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко В. Г. Валеологічна культура вихователя ДНЗ як організаційно-педагогічна умова формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників / В. Г. Бутенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 9(53). – С. 165-173.

2. Выготский Л. С. Развитие личности и мировоззрение ребенка: собр. соч. в 6 т. Т. 3 / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – С. 314-336.
3. Михаиленко Н. Я. Модель организации образовательного процесса в старших группах детского сада / Н. Я. Михаиленко, Н. А. Короткова // Дошкольное воспитание. – 1995. – № 9.
4. Куртова Г. Ю. Здоровий спосіб життя як пріоритетна цінність виховання сучасних дітей та молоді / Г. Ю. Куртова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2008. – Вип. 55. – С. 168-170.
5. Развитие мышления и умственного воспитания дошкольников / под ред. Н. Н. Поддьякова. – М.: Педагогика, 1985. – 200 с.
6. Усова А. П. Воспитание общественных качеств в игре / А. П. Усова // Психология и педагогика игры дошкольников. – М., 1960. – 92 с.

УДК 373.2.015.3:159.937:39-053.4(045)

Іванова В.В.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет

Половка А.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто проблему психолого-педагогічних основ формування етнокультури у дітей дошкільного віку засобами різних жанрів фольклору. Встановлено, що в дошкільному віці важливо створити умови для комплексного естетичного розвитку дітей, заснованого на синтезі різних видів і жанрів фольклору.

Ключові слова: етнокультура, етнокультурна освіта, народна педагогіка, дитячий фольклор, дошкільник.

The article examines the problem of the psychological and pedagogical foundations of the formation of ethnoculture in preschool children by means of different genres of folklore. It was established that in preschool age it is important to

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>